

TIBBIYOTGA OID O‘ZBEK XALQ MAQOLLARINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Axmedova Shaxodat Maxmutovna

Termiz davlat universiteti

shaxodata09@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zbek tilshunosligida tibbiy leksikaga oid maqollarni o‘rganilgan. Shu bilan birga tahlilga tortilgan maqollar ma’lum bir semalarga ajratilib faktik misollar bilan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: tibbiyot leksemasi, lingvistika, kasallik semasi.

Annotation. this article analysis of proverbs related to the medical lexicon in Uzbek linguistics are studied. At the same time, the analyzed proverbs were divided into certain themes and analyzed with factual examples.

Key words: medical lexeme, linguistics, disease seme.

Bizga ma’lumki, dunyo xalqlarida og‘zaki va yozma shakldagi nutqida *tibbiy birliklarning* alohida o‘rni bor. Insoniyat azal-azaldan kasallik turlari, ularning xalqona muolajasini aniqlab, belgi-xususiyatlariga ko‘ra tasniflab kelmoqda. Ba’zan birliklar talqinida xalq dunyoqarashi, psixologiyasi, e’tiqodiy tushunchalari, mifopoetik tafakkuri, ularni nomlashda tabu va evfemizmlarga rioya qilinganligiga alohida e’tibor berilmoqda. Natijada, har bir xalq tilida *tibbiy birliklarning* muayyan tizimi shakllanib, qadimiy ko‘rinishlari leksik-birliklarda saqlanib qolganki, ularning etnolingvistika, lingvokulturologiya kabi jihatidan tadqiq etishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Umuman, jahon tilshunosligida xalq tabobati bilan bog‘liq tibbiy birliklarning qo‘llanilishi bilan bog‘liq lingvistik xususiyatlarga doir ilmiy tadqiqotlar yetarlicha tadqiq etilmagan desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Tibbiyotda o‘zbek xalq og‘zaki badiiy ijodiga aloqador davo bilan bog‘liq paremiologik birliklar qadimiyligi, an’anaviyligi

jihatidan ma'naviy qadriyatlarimiz tizimida alohida o'rin tutadi. Ular asrlar osha xalq repertuarida yashab kelmoqda. Milliy, diniy-axloqiy, falsafiy, tibbiy dunyoqarashning muhim qirralarini, xalqimizning ma'naviy-ruhiy dunyosini, urfodatlarini va turmush tarzining asosiy tamoyillarini o'ziga singdirib olgan xalqning davolash bilan bog'liq folklor namunalari o'ziga xos ma'naviy va badiiy qirralari bilan ma'naviy jihatdan barkamol yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalq paremlarida kasallik, *og'riq, dard, bemorlik* bilan bog'liq maqollar bor, ularning har biri o'z qo'llanish o'rni va mazmundorligi bilan ajralib turadi. "Kasallik" semalarini ifodalovchi paremiologik birliklar: *Vahima qilish yarim kasallik, Xotirjamlik yarim boylik, Sabr esa shifoning boshlanishidir.* Xalq donishmandligi aks etgan ushbu maqolda davo sirlari bayon etilishi bilan birga, hayot haqiqatlari ham aks etgan, Ibn Sino ham "Kasalliklarning eng og'iri – vahima va qo'rquv bo'lsa, eng yaxshi davo - xotirjamlikdir" deb aytgan. Sog'lik, yaxshi niyat ifodasiga qaratilgan mustaqil janri hisoblangan olqishlarda kasallik nomlariga tez-tez murojaat qilinganini kuzatish mumkin. Masalan: "*Og'zi oshga yetganda burni qonamasin*"; "*Beling bukilmasin*", "*Beli sinmasin*" Odatda, kelimga qaynonasi zirak taqayotganda "*Qulog'ing dard ko'rmasin*" desa, qo'lga uzuk taqayotganda "*Qo'ling dard ko'rmasin*" yoki "*Qo'l-oyog'ingiz aslo dard ko'rmasin*", "*Tanangiz dard ko'rmasin*" deydi. Bular marosim olqishlari tusini olgan. Shuningdek, insonga yangi bosh kiyimi kiydirilayotganda "*Boshingiz toshdan bo'lsin*", "*Boshing omon bo'lsin*" deb yaxshi niyat izhor qilinadi. Qarg'ishlarda ham kasallik nomlari ko'p uchraydi. Masalan, "*Tishing to'kilsin*", "*Og'zingdan qoning kelgur*", "*Qulog'ingga tom bitsin*", "*Qulog'ingga qo'rg'oshin quyilsin*", "*Chakaging sinsin*" singari qarg'ishlarda insonga o'lim, og'ir kasalliklarni tilash motivi anglashiladi.

Xulosa qilib aytganda, til insonlarning o'zaro aloqa vositasi bo'lib, yaratuvchining insonga bergan bebaho ne'matidir. Dunyoda har bir xalqning o'z tili uning bebaho boyligi, iftixori, najoti hisoblanadi. Hikmatli so'zlar, paremiologik birliklar, avvalo, biror bir millatning ona tilida dunyoga keladi. Millat bor ekan uning tili ham yashaydi, tili

yashar ekan u millat boshqa millatlar orasida o`z nufuzi, obro`sigaga ega bo`ladi. Har bir xalqqa o`z tili aziz va ardoqlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Ўзбек халқ мақоллари: Тўпловчилар Т. Мирзаев, Б.Саримсоқов, А. Мусоқулов. – Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989. – 512 б.
2. Ўзбек халқ мақоллари /Тузувчилар: Т. Мирзаев, А.Мусоқулов, Б.Саримсоқов – Тошкент: «Шарқ», 2005. – 253 б.
3. Шомақсудов Ш., Шораҳмедов Ш. Маънолар махзани – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2018. – 448 б.
4. Суюнов Б.Т. Тиббий терминлар семантикаси ва тезауруси. филология фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. Тошкент – 2023, 66 б